

Extra concert

19.30 uur

Concerto Köln
 RIAS Kammerchor
 Hans Christoph Rademann *dirigent*
 Maximilian Schmitt *tenor (Evangelist)*
 Tobias Berndt *bariton (Christus)*
 Christina Landshamer *sopraan*
 Franziska Gottwald *alt*
 Lothar Odinius *tenor*
 Markus Eiche *bas*

Johann Sebastian Bach 1685-1750
 Matthäus-Passion, BWV 244 (1727, revisies 1736 en 1742)
 op teksten van Christian Friedrich Henrici, alias Picander

begin van de pauze ca. 20.45 uur
einde van het concert ca. 22.45 uur

teksten verkrijgbaar aan de zaal

Thomaskerk in Leipzig

TOELICHTING

BACH: MATTHÄUS-PASSION

In 1517 had Martin Luther zijn stellingen op een kerkdeur in Wittenberg gespijkerd en hij had daarmee krachtig afstand genomen van de praktijken van de rooms-katholieke kerk. In 1539 preekte hij in de Thomaskerk en daarmee was Leipzigs hoofdkerk opgenomen in de reformatie. In 1723 werd Johann Sebastian Bach aan diezelfde kerk cantor en hij stelde zich ten doel nieuwe muziek te brengen voor alle diensten in het kerkelijk jaar. Dat resulteerde in vele cantates waarin de uitvoerenden het niet altijd makkelijk hadden: iedere zondag een kerkdienst en voor de volgende week moest alweer een nieuwe cantate gerepeteerd worden. Voortbouwend op een traditie van muzikale zettingen over Jezus' lijden en sterven voor Goede Vrijdag, componeerde Bach zijn *Johannes-Passion*, die op 7 april 1724 voor het eerst klonk. Vervolgens koos Bach voor het evangelie van Matteüs. 'Aus Liebe will mein Heiland sterben' – een van de bekendste aria's uit de *Matthäus-Passion* – staat in het hart van Luthers theologie. Bach zette zijn tweede >

Dit concert wordt mede mogelijk gemaakt
 door Aon

AON

Jezus bidt in Gethsemane, Andrea Mantegna, 1470

passie extra kracht bij met dubbel koor en orkest, dus op 11 april 1727 was het voor de zangers en spelers dringen op het orgelbalkon. De kerk was traditiegetrouw vast goed gevuld, maar wat men hoorde was ongehoord. De *Matthäus-Passion* bestaat uit twee delen, oorspronkelijk in de eredienst uitgevoerd vóór respectievelijk na de preek.

DEEL EEN

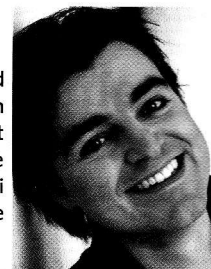
De dochters van Sion en gelovigen zingen in het openingskoor 'Kommt, ihr Töchter' een dialoog op droevige maar dansant uitnodigende muziek en een sopraanpartij (origineel bedoeld voor kinderkoor) verklaart het klagen: de onschuldige Zoon van God zal voor onze zonden de kruisdood sterven. Librettist Christian Henrici, alias Picander, laat de Evangelist midden in het verhaal beginnen en brengt ons bij Jezus die, altijd optredend in een glanzende halo van strijkers, zijn leerlingen over zijn naderende einde vertelt. Het koor antwoordt empathisch maar even later geeft het gestalte aan de geagiteerde hogepriesters en schriftgeleerden die de vermeende oproerkraaier het liefst zouden inrekenen. De leerlingen snappen niet dat een vrouw kostelijk water over Jezus' hoofd uitgiet, maar hun rabbi wijst ze terecht. Een van tranen vervulde alt-aria laat ons boete en rouw voelen en Judas spreekt met de hogepriesters af voor dertig zilverlingen Jezus te

zullen uitleveren. De sopraan laat het hart bloeden over de volgeling die avallig is geworden. Het is bijna Pesach, het matzefees waarmee de joden de uittocht uit Egypte herdenken. Jezus nodigt zijn leerlingen aan tafel en waarschuwt: 'Een van jullie zal mij verraden.' In een heroïsch recitatief duidt hij hun laatste gezamenlijke avondmaal. De sopraan zingt over het hart dat hoorbaar in tranen zwemt en dat uit liefde wordt geschonken. Jezus gaat met zijn leerlingen naar de Olijfberg en voorspelt Petrus' verraad, maar de leerlingen getuigen in koor dat ze trouw zullen blijven. In de Hof van Gethsemane gaan allen in gebed en Jezus toont zich bedroefd. De tenor zingt over het gekwelde hart en in zijn lange aria met koor worden zonden in slaap gesust. De leerlingen vallen in slaap en Jezus bidt 'Mein Vater, ist's möglich, so gehe dieser Kelch von mir'. De bas verklaart in een wiegende aria vervolgens dat de Zoon bereid is de zonden van de wereld op zich te nemen. Jezus wordt boos op zijn dommelende leerlingen want zijn verraad is aanstaande, en Judas levert hem inderdaad uit. Grimmige klanken in een duet voor sopraan en alt verduisteren maan en zon, en een tweekorige hel breekt los met 'Blitze' en 'Donner'. Jezus echter weet dat de woorden van de profeet nu uitkomen en het eerste deel sluit af met een imposant koraal over vergeving van zonden, dat met

BIOGRAFIE

MARKUS EICHE, BAS

Markus Eiche studeerde in Stuttgart bij Bernhard Jaeger-Böhm. Hij won belangrijke prijzen in Bad Kissingen en Barcelona en ontving in de nasleep van dit succes vele uitnodigingen als opera- en oratoriumzanger. Ook geeft hij graag liedrecitals. Van 2000 tot 2007 was Markus Eiche lid van het vaste zangersensemble van het Nationaltheater Mannheim. Sinds 2007 is hij verbonden aan de Wiener Staatsoper. Hier zong de bas een scala aan rollen, in opera's van bijvoorbeeld Mozart, Puccini en Korngold. In de zomer van 2007 debuteerde Markus Eiche tijdens de Bayreuther Festspiele met de partij van Fritz Kothner in Wagners *Die Meistersinger von Nürnberg*.

zuchtende melodieën uit het orkest tegelijk smart en berusting laat horen.

DEEL TWEE

Het tweede deel opent ook met vrouwen uit het *Hooglied*, dit keer een dolende ziel (alt: 'Ach, nun ist mein Jesus hin!') die door koorzang wordt bemoedigd. Jezus wordt voorgeleid maar de hogepriesteres zien geen schuld. Twee valse getuigen treden op, Jezus zwijgt tegen hun laster en de tenor bezingt onder stekende gambabegeleiding zijn immense geduld. Jezus spreekt over zijn toekomstige plaats in de hemel en agressieve koorzangers van omstanders wenssen hem dood, slaan hem en bespotten zijn profetische gaven. Petrus wordt gevraagd of hij deze man kent, maar hij verloochent zijn meester driemaal. Als de haan kraait, snapt hij zijn misstap en weent jammerlijk. De boetetränen monden uit in het verzen-gende 'Erbarme dich', waarin de alt mede-dogen zoekt. De volgende dag brengt Judas berouwvol het geld terug, maar de gevers – de hogepriesters – hebben er lak aan en hij verhangt zich. Een triomfantelijke bas-aria vraagt om de 'teruggave' van Jezus nu het 'Mörderlohn' is teruggebracht. Pontius Pilatus, de bestuurder van het toenmalige Palestina, probeert te achterhalen of deze zonderling inderdaad 'der Jüden König' is. Hij verliest zijn geduld en levert Barabbas en Jezus uit aan het jaarlijkse volksgericht: het opgehitste volk gilt om de vrijlating van Barrabas en de kruisiging van Jezus. Pilatus volgt het verzoek van het volk niet direct op maar wast zijn handen in onschuld ('Was hat er denn Übels getan?'), en na zoveel wreedheid volgt een breekbare aria

waarin Bach de essentie van zijn toonkunst legt: in 'Aus Liebe' klinkt geen continuo maar alleen een sopraan, een traverso en twee hobo's die de hemelse boodschap tot tranen toe verkondigen – uit liefde zal de Verlosser sterven. Het troostende moment vervliegt want het volk wil Jezus gekruisigd zien. Pilatus laat Jezus geselen en Bach buigt de striemende ritmes om in druppelende tranen die de alt in haar aria 'Können Tränen meiner Wangen' als het ware in een offerschaal opvangt. Jezus krijgt een purperen mantel, doornenkroon en riets-tengel als koningsstaf en het volksgericht is compleet. Bach pareert met het imposante koraal 'O Haupt voll Blut und Wunden' en de bas verwelkomt wrang het zoete kruis waar Jezus aan zal hangen. De menigte treitert verder: als hij zoveel kan, waarom bevrijdt hij zichzelf dan niet ('Bist du Gottes Sohn, so steig herab vom Kreuz!')? Als de alt troost zoekt bij de gekruisigde Jezus en het koor haar nieuwsgierig bevraagt, valt de duisternis in. Jezus geeft de geest en wanneer de façade van de tempel onder luid geraas ineens stort, groeit het geloof dat hij toch de zoon van God was. In een dans-ant ritme dat herinnert aan het openings-koor vindt de bas vrede in het heengaan van Jezus. De hogepriesters en schriftge-leerden zijn bezorgd over de profetie dat hij drie dagen na zijn dood zal herrijzen. Pilatus staat toe dat het lichaam in een afgesloten tombe wordt gelegd. En daar laat Bach ons in tranen neerzitten en vol overgave tot inkeer komen.

Arjan van Dijk

<